

บทคัดย่อ

โครงการศึกษาภูมิปัญญาและคัดเลือกพืชสมุนไพรบนพื้นที่สูงที่มีศักยภาพในการสร้างเศรษฐกิจระดับชุมชน ได้ดำเนินการศึกษากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรท้องถิ่นตามมาตรฐานวัตถุดิบเบื้องต้น การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาดารยาพื้นบ้านและพืชสมุนไพรบนพื้นที่สูงในกลุ่มโรคสำคัญ และการศึกษาและพัฒนาต่อยอดตำรายาพื้นบ้านและพืชสมุนไพรสำหรับเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรระดับชุมชนที่มีความปลอดภัย ให้นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนภายใต้มาตรฐานที่ผู้บริโภคและตลาดยอมรับและมีการปรับปรุงประสิทธิภาพ เพื่อการใช้ประโยชน์และสร้างมูลค่าเพิ่มพืชสมุนไพรและยาพื้นบ้านจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และหวังให้เป็นการสร้างรายได้จากการจำหน่ายวัตถุดิบพืชสมุนไพรที่มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการตลาด ตลอดจนผลิตภัณฑ์ระดับชุมชน โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 ที่ผ่านมาได้ผลการดำเนินงานดังนี้

1. การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาดารยาพื้นบ้านและพืชสมุนไพรบนพื้นที่สูงในกลุ่มโรคสำคัญ ใน 5 พื้นที่ ได้แก่ โครงการฯ ป่าแป๊ะ (บ้านปางมะเกลือ บ้านปางมะโอ บ้านท่าผา) ผู้รู้/หมอพื้นบ้าน 6 ราย มีองค์ความรู้จำนวน 91 รายการ โครงการฯ คลองลาน (บ้านสุขวิจิตร บ้านปางมะละกอ) ผู้รู้/หมอพื้นบ้าน 2 ราย มีองค์ความรู้จำนวน 28 รายการ โครงการฯ ผาผึ้ง-ศรีคีรีรักษ์ (บ้านผาผึ้ง บ้านศรีคีรีรักษ์) ผู้รู้/หมอพื้นบ้าน 17 ราย มีองค์ความรู้จำนวน 118 รายการ โครงการฯ แม่จริม (บ่อน) ผู้รู้/หมอพื้นบ้าน 1 ราย มีองค์ความรู้จำนวน 7 รายการ โครงการฯ วังไผ่ (บ้านน้ำหลุ) ผู้รู้/หมอพื้นบ้าน 2 ราย มีองค์ความรู้จำนวน 4 รายการ และได้จัดทำเอกสารองค์ความรู้ตำรายาพื้นบ้าน/สมุนไพรกลุ่มโรคสำคัญ จำนวน 7 ฉบับ แยกตามหมู่บ้านในแต่ละพื้นที่สำรวจ

2. การศึกษากระบวนการผลิตพืชสมุนไพรท้องถิ่นตามมาตรฐานวัตถุดิบเบื้องต้น มีการทดสอบขยายพันธุ์และทดสอบปลูกตามแนวทางทางการเพาะปลูกที่ดีและเหมาะสม (Good Agricultural Practice : GAP) และการผลิตพืชแบบเกษตรอินทรีย์ (Organic agriculture) ในพืชสมุนไพร จำนวน 7 ชนิด ได้แก่ ขมิ้น ไพล กระชายป่า จากพื้นที่วัดจันทร์ ข่า จากพื้นที่ป่าแป๊ะ มะขามเครือ จากพื้นที่ห้วยเป้าและโหล่งขอด มะแม่มก่า และว่านกีบแรด จากพื้นที่ป่าแป๊ะ และศึกษาวิเคราะห์สารสำคัญในตัวอย่างสมุนไพรที่ได้จากการทดสอบปลูกและจากแหล่งปลูกธรรมชาติ จำนวน 4 ชนิด คือ ขมิ้น พบว่ามีปริมาณ ปริมาณ Curcuminoids 3.2-10.2 % ไพล พบว่ามีปริมาณน้ำมันหอมระเหย 4.4-7.4 % กระชายป่า พบว่ามีปริมาณ Pinostrobin 0.5-1.9 % และข่า พบว่ามีปริมาณน้ำมันหอมระเหย 2.0-3.7 % ในส่วนของมะขามเครือ มะแม่มก่า และว่านกีบแรด ได้ทำการศึกษามาตรฐานวัตถุดิบสมุนไพร ได้แก่ ลักษณะผงยา สิ่งปลอมปน ปริมาณเถ้ารวม (total ash) ปริมาณเถ้าที่ไม่ละลายในกรด ปริมาณเถ้าที่ละลายในน้ำ ปริมาณสารสกัดด้วยตัวทำละลาย (Extractive) คือ 95% เอทานอล และน้ำ ตามแนวทางใน Thai Herbal Pharmacopoeia 2021 และตำรามาตรฐานยาสมุนไพรอื่น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ระดับชุมชนต่อไป โดย

3. การศึกษาและพัฒนาต่อยอดตำรายาพื้นบ้านและพืชสมุนไพรสำหรับเป็นผลิตภัณฑ์สมุนไพรระดับชุมชนที่มีความปลอดภัย คัดเลือก มะขามเครือ มะแม่มก่า และว่านกีบแรด นำมาทดลองทำผลิตภัณฑ์ ระดับชุมชน 1 รูปแบบ คือ วัตถุดิบสมุนไพรแห้ง ที่ได้จากการปลูกแล้วเก็บเกี่ยวมาแปรรูปขึ้นต้น หรือทำแห้งแล้วบรรจุถุงอย่างง่าย รอการจำหน่าย

4. นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูพืชสมุนไพรของชุมชน 2 พื้นที่ ได้แก่ 1) ดำเนินกิจกรรมตามแผนจัดการเพื่อคุ้มครองสมุนไพรพื้นที่อนุรักษ์บ้านป่าเกี๊ยะ ต.ท่าก้อ อ. แม่สรวย จ.เชียงราย กับสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย ได้กำหนดจุดสำคัญในการศึกษาสมุนไพรร่วมกับชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 16 จุด และมีสมุนไพรสำคัญ 60 ชนิด เพื่อจัดทำเส้นทางศึกษาสมุนไพรและอนุรักษ์พันธุ์พืช 1 แห่ง (20 ไร่) และ 1 เส้นทาง (1,061 เมตร) 2) รวบรวมองค์ความรู้การใช้สมุนไพรในพื้นที่บ้านห้วยบง พื้นที่ศูนย์ฯ วัดจันทร์ จำนวน 89 ชนิด พร้อมทั้งจัดทำแปลงรวบรวมและขยายพันธุ์สมุนไพรเป็นสวนสมุนไพรวัดห้วยบง (5 ไร่) และสำหรับใช้ประโยชน์ในชุมชนทดแทนการเก็บหาจากป่า เช่น เพาะพะโต๊ะ ขมิ้น ไพล ยาแก้ะ เพาะเกือะ ว่านไก่แจ้ ได้ไม่รู้ล้มแดง

คำสำคัญ วัตถุประสงค์พืชสมุนไพร มาตรฐานอาหารปลอดภัย ตำรับยาพื้นบ้าน เศรษฐกิจชีวภาพ พื้นที่สูง

Abstract

This project, the investigation of the Local Wisdom and Highland Potential Medicinal Plants for Local Community Economy, studies the production process of local herbs and basic raw materials, studies and collect knowledge of folk medicine and highland herbs, and studies the development of safe herbal products in the community in order to develop the community and add value to local herbs. In 2022, the results of the operations are as follows:

1. Study and collect knowledge of folk medicine and highland herbs in 5 areas of the Highland Development Project Using the Royal Project System: 1) Pa Pae (Pang Ma Kluay village, Pang Ma-O village, Tha Pha village), 6 people with 91 knowledge points; 2) Khlong Lan (Suk Wichit village, Pang Papaya village), 2 people with 28 knowledge points; 3) Pha Phueng-Srikhiri Rak (Pha Phueng village, SriKhiri Rak Village), 17 people with 118 knowledge points; 4) Mae Charim (Bon village), 1 person with 7 knowledge points; and 5) Wang Phai (Nam Lu village), 2 people with 4 knowledge points. The data was recorded in 7 draft books (7 villages).

2. Study the production process of local herbs according to basic raw materials. There was a test for propagation and planting according to Good Agricultural Practice (GAP) and Organic Agriculture for 7 plants: turmeric, phlai, local fingerroot (from Wat Chan), galangal (from Pa Pae), makham khrua (from Huai Pao and Long Khot), ma mae kam, and king fern (from Pa Pae). The important substances in the samples of the 4 herbs from natural plantations were studied. It was found that in turmeric the content of curcuminoids was 3.2-10.2%, in phlai the volatile oil was 4.4-7.4%, in fingerroot the pinostrobin was 0.5-1.9%, and in Galangal the volatile oil was 2.0-3.7%. The 3 herbs—makham khrua, king fern, and ma mae kam—were studied and the characteristic of herb powder, foreign matter, total ash, acid-insoluble ash, water-insoluble ash, 95% ethanol-soluble extractive and water-soluble extractive were analyzed following the guideline in Thai Herbal Pharmacopoeia 2021 and other herbal standard specification textbooks. The analyzed data is to be used as a guide for substantiating to development of community products or local herbs raw material in the future.

3. Study and develop folk medicine and local herbs for safe herbal products in the community. 3 herbs—makham khrua, king fern, and ma mae kam—were selected to make one type of community herbal product: dried herbs harvested and packed into bags for easy sale of the raw material.

4. There is also support for the community to preserve and restore local herbs in 2 areas: 1) Operate according to the management plan for the protection of local herbs in Par Kiek village, Tha Ko Sub-district, Mae Suai District, Chiang Rai Province, and collaborate with the Chiang Rai Provincial Health Office to determine 16 important points in the study of 60 important herbs to create a conservation area (20 rai) with a walking path of 1,061 meters. 2) Collect knowledge for use of local herbs in Huay Bong, the area of Wat Chan Royal Project Development Center, including 89 species (such as pho pado, turmeric, phlai, ya kae, pho koe, wan kai chae, and red-prickly-leaved elephant's foot) to make a plot to be a herbal garden at Huay Bong Temple (5 rai) for use in the community instead of needing to pick herbs from the forest.

Keywords Herbal Raw Materials, Food safety, Folk Medicine, Bioeconomy, Highland

